

Mexatron Tizimlar uchun Elektronika Fani

Ma'ruza №4

Signallarni Analogdan Raqamliga o'tkazgich

Reja:

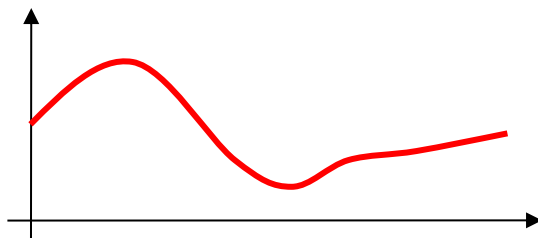
- Signal Turlari
- Analog-raqamli konvertor (ADC)
- ADC konvertatsiya jarayoni
- ADC konvertatsiya jarayoni-Aniqlik
- ADC-xato ehtimolliklari
- Ketma-ket taxminiy A/D konvertori
- Flash A/D konvertori
- Ikki qiyalikli A/D konvertori
- Delta-Sigma A/D konvertori
- ADClarni taqqoslash

Xulosa

Signal Turlari

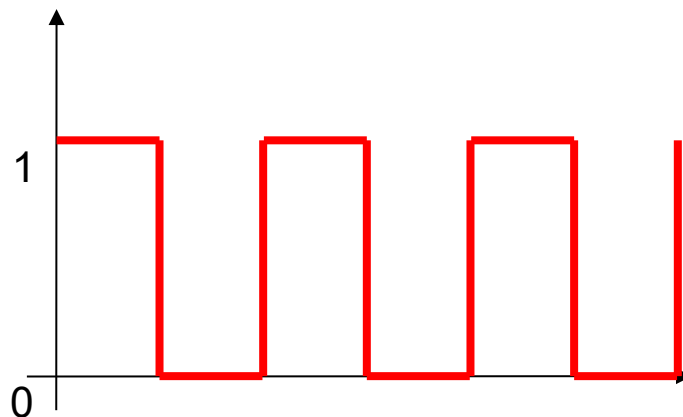
Analog Signallar

- Signalning vaqt bo'yicha o'zgaruvchan o'zgaruvchisi boshqa vaqt o'zgaruvchan miqdorni ifodalovchi har qanday uzluksiz signal
  - Bir miqdorni boshqa miqdor bilan o'lchaydi
  - Misollar:
    - Tezlikning funksiyasi sifatida spidometr ignasi
    - Tugma harakati funktsiyasi sifatida radio ovozi

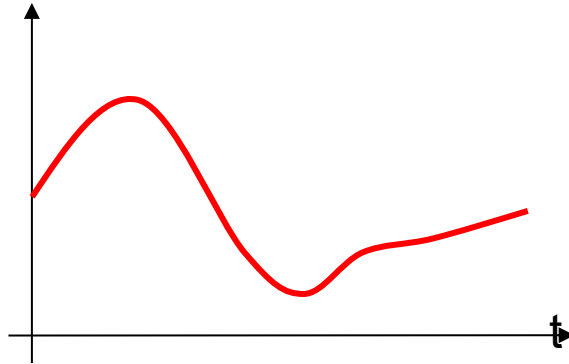
Raqamli Signallar

- Faqat ikki holatdan tashkil topgan
  - Ikkilik holatlar: 1 va 0
  - Yoniq va o'chik
- Kompyuterlar faqat raqamli signallarga ishlov berishlari mumkin

- Signalni analog (uzluksiz) dan raqamli (diskret) shaklga o'zgartiradigan elektron integral sxema.
- Transduserlarning analog dunyosi va signalni qayta ishlash va ma'lumotlarni qayta ishlashning raqamli dunyosi o'rtasidagi aloqani ta'minlaydi

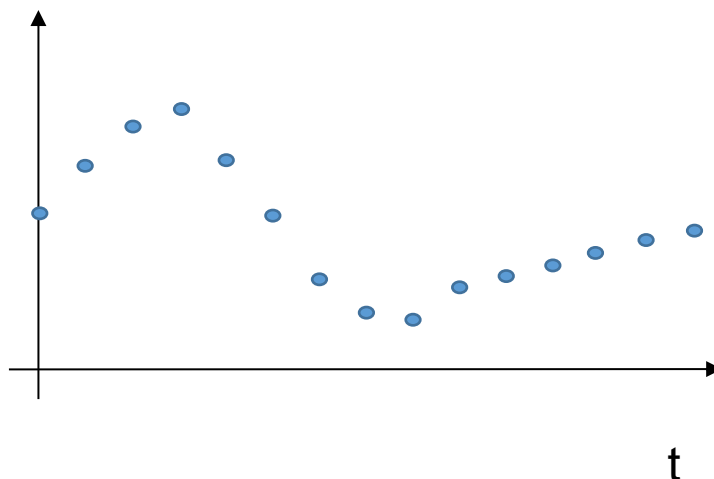
Analog-raqamli konvertor (ADC)

- Signalni analog (uzluksiz) dan raqamli (diskret) shaklga o'zgartiradigan elektron integral sxema.
- Transduserlarning analog dunyosi va signalni qayta ishlash va ma'lumotlarni qayta ishlashning raqamli dunyosi o'rtasidagi aloqani ta'minlaydi

Signalni analog (uzluksiz) dan raqamli (diskret) shaklga o'zgartiradigan elektron integral sxema.

- Transduserlarning analog dunyosi va signalni qayta ishlash va ma'lumotlarni qayta ishlashning raqamli dunyosi o'rtasidagi aloqani ta'minlaydi.

ADC konvertatsiya jarayoni

Jarayonning ikkita asosiy bosqichi

1. Namuna olish va ushlab turish
2. Kvantlash va kodlash

Namuna olish va ushlab turish

- Analog signallarni bir xil vaqt oralig'ida o'lchash
- Ideal holda, biz namuna olganimizdan ikki baravar tezroq
- Raqamli tizim diskret holatlar bilan ishlaydi
- Har bir joydan namuna olish
- Namuna olingan va ushlab turgan signalni aks ettiradi
- Raqamli yaqinlashish

Kvantlash

- Kirish signalini K bosqichlari bilan diskret holatlarga ajratish
- $K=2^N$
  - N – analogdan raqamligiga o'tkazgichning bitlar soni
- Analog kvantlash hajmi
  - $Q=(V_{\max}-V_{\min})/2^N$
  - Q bu rezolyutsiya

Kodlash

Mikroprotsessorga kiritish uchun har bir holatga noyob raqamli kodni belgilash.

ADC konvertatsiya jarayoni-Aniqlik

Analogdan raqamligiga o'tkazgichning aniqlik darajasi bit ortishi bilan ko'tariladi.

Namuna olish tezligi, T_s

- Konvertatsiya jarayonida talab qilinadigan qadamlar soniga asoslanadi
- O'lchash mumkin bo'lgan maksimal chastotani oshiradi

Rezolyutsiya (bit chuqurligi), Q

- Analog signalning amplitudasini o'lchashda aniqlikni yaxshilaydi.

ADC-xato ehtimolliklari

Aliasing (namuna olish)

- Kirish signali namuna tezligidan ancha tez o'zgarganda paydo bo'ladi
- Namuna olishda Nyquist qoidasiga amal qilish kerak
  - Namuna tezligi qanday talab qilinadi degan savolga javob beradi
  - Boshqa nom qo'ymaslik uchun signaldagi maksimal chastotadan kamida ikki baravar yuqori namuna olish chastotasidan foydalaning
  - $F_{\text{namuna}} > 2 * f_{\text{signal}}$
- Kvantlash xatosi (rezolyutsiya)
  - Ruxsatni optimallashtirish
  - Mikrokontrollerning ADC konvertoriga bog'liq

ADC nimalarda ishlatiladi?

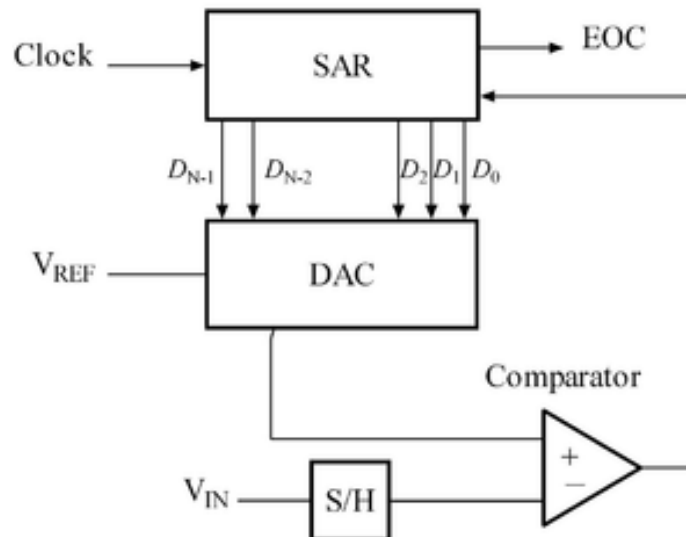
- ADC analog signalni qayta ishlash, saqlash yoki raqamli shaklda tashish kerak bo'lgan deyarli hamma joyda qo'llaniladi.
  - Mikrofonlar
  - Strengometrlar
  - Termojuft
  - Raqamli multimetrlar

ADC turlari

- Ketma-ket taxminiy A/D konvertori
- Flash A/D konvertori
- Ikki qiyalikli A/D konvertori
- Delta-Sigma A/D konvertori

Ketma-ket taxminiy A/D konvertori

- Elementlar
  - DAC = Raqamli signalni analogga o'tkazuvchi
  - EOC = Konvertatsiya yakuni
  - SAR = ketma-ket taxminiy Register
  - S/H = namuna olish va tutib turish sxemasi
  - V_{in} = Kirish kuchlanishi
  - Comparator = Taqqoslagich
  - V_{ref} = Referans kuchlanish
  - Clock = soat

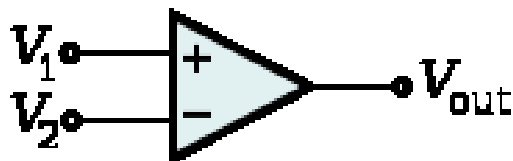
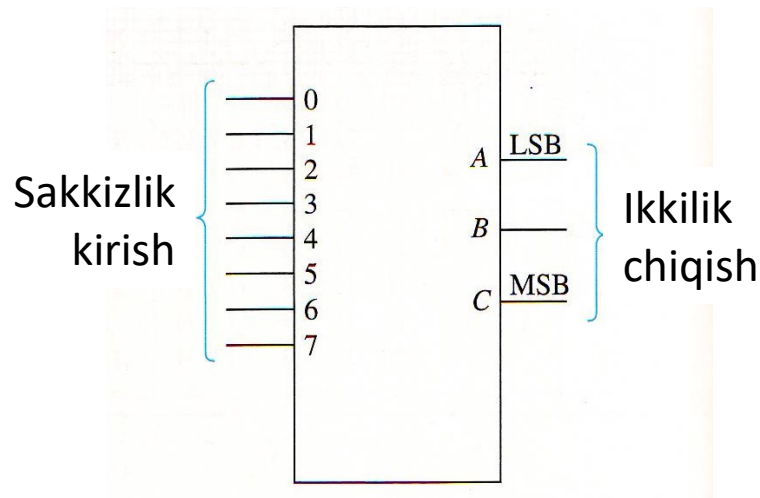

- Algoritm
  - N-bitli DAC va original analog natijalardan foydalanadi

- VDAC va Vinni ikkilik taqqoslashni amalga oshiradi
- MSB DAC uchun 1 da ishga tushiriladi
- Agar $V_{in} < VDAC (V_{REF} / 2^{(n-1)})$ bo'lsa, MSB 0 ga tiklanadi.
- Agar $V_{in} > VDAC (V_{REF} / 2^n)$ ketma-ket bitlar 1 ga o'rnatilsa, aks holda 0
- Algoritm LSBgacha takrorlanadi
- Oxirida DAC kirish = ADC chiqish
- N-bitli konvertatsiya N ta taqqoslash davrini talab qiladi

Flash A/D konvertori

- Parallel ADC deb ham nomlanadi
- Elementlar
  - Enkodir – Taqqoslagich (komparator)larning chiqishidagi signallarni ikkilikka o'tkazadi
  - Taqqoslagich (komparator)lar

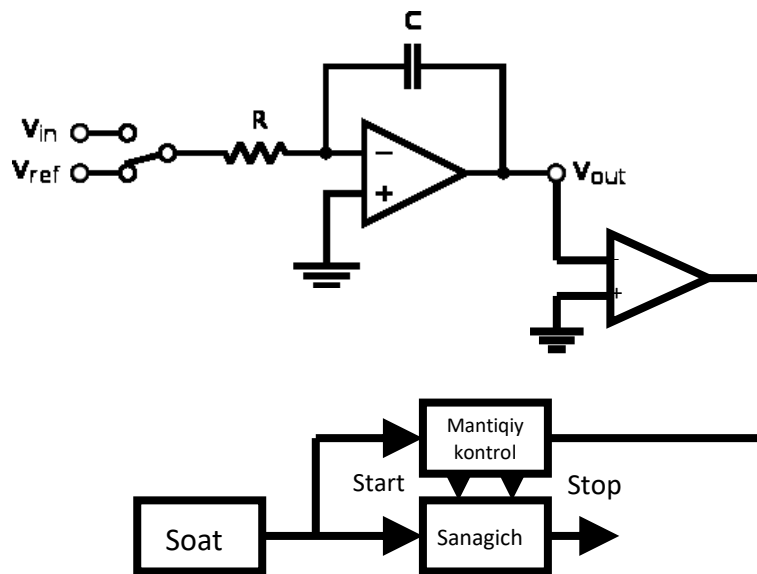
$$V_{out} = \begin{cases} V_{S+} & V_1 > V_2 \\ V_{S-} & V_1 < V_2 \end{cases}$$

- Algoritm

- V_{in} qiymat ikki taqqoslash o'rtasida joylashgan
- Rezolutsiya $\Delta V = \frac{V_{ref}}{2^N}$;
- $N =$ Enkoderning chiqish bitlari
- Komparatorlar $\Rightarrow 2^N - 1$
- Misol: $V_{ref} 8V$, enkoder 3-bit
  - Rezolyutsiya $\Delta V = \frac{8}{2^3} = 1.0V$
  - Komparatorlar $2^3 - 1 = 7$
- 1 ta enkoderning ortishi komparatorlarning 2 barobar ko'payishiga olib keladi

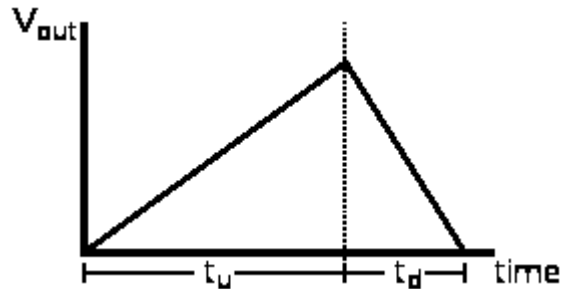
Ikki qiymalikli A/D konvertori

- Integrating ADC nomi bilan ham ataladi

- Integratorning kirishiga noma'lum kirish kuchlanishi qo'llaniladi va belgilangan vaqt oralig'ida ko'tarilishga ruxsat beriladi. (t_u)
- Keyin, integratorga qarama-qarshi qutbli ma'lum mos yozuvlar kuchlanishi qo'llaniladi va integrator chiqishi nolga qaytguncha qiymalikka ruxsat beriladi. (t_d)

- Kirish kuchlanishi mos yozuvlar kuchlanishiga, doimiy ishga tushirish vaqtiga va o'lchangan ishlaymay qolish vaqtiga bog'liq holda hisoblanadi.
- Ishlash vaqtini o'lchash odatda konvertor soati birliklarida amalga oshiriladi, shuning uchun uzoqroq integratsiya vaqtlari yuqori piksellar sonini olish imkonini beradi.
- Konverter tezligini ruxsatni qurbon qilish orqali yaxshilash mumkin

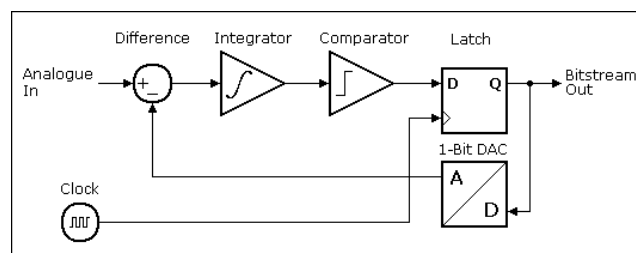

$$V_{in} = -V_{ref} \frac{t_d}{t_u}$$

Delta-Sigma ADC

Ishlash prinsipi:

- Namuna bo'yicha kiritilgan kiritish, integratorga o'tadi
- Tuproq bilan solishtirganda integratsiya
- Iteratsiya xatoning integratsiyasini nolga aylantiradi
- Chiqish ketma-ket bitlar oqimidir

ADC larni taqqoslash

Turi	Tezlik (nisbatan)	Narxi (nisbatan)	Rezolyutsiya (bitlarda)
Ikki qiyalikli	Past	O'rtacha	12-16
Flash	Juda tez	Yuqori	4-12
Ketma-ket taxminiy	O'rtacha - Tez	Past	8-16
Sigma – Delta	Sekin	Past	12-24

Xulosa

Ushbu darsda biz quyidagi bilimlarga ega bo'ldik:

- Analogdan raqamliga o'tkazgichlar bo'yicha umumiy tushunchalar
- Analogdan raqamliga o'tkazgichlarning ishlash prinsiplari
- Analogdan raqamliga o'tkazgichlar turlari
- Analogdan raqamliga o'tkazgichlarning taqqoslanishlari
- Analogdan raqamliga o'tkazgichlarning ishlash jarayonlaridagi xatoliklar va aniqlilik
- va boshqalar...

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Electronics: A Systems Approach (6th edition), Neil Storey, Pearson Education UK, 2017

- 2) Mechatronics: Electronic Control Systems in Mechanical and Electrical Engineering, William Bolton, Pearson Education Limited 2015
- 3) Elektronika. X. Aripov, A. Abdullayev. Fan va texnologiya nashriyoti, 2011
- 4) wikipedia.org veb sayti
- 5) http://en.wikipedia.org/wiki/Analog-to-digital_converter
- 6) http://en.wikipedia.org/wiki/Successive_approximation_ADC
- 7) <http://www.maximintegrated.com/app-notes/index.mvp/id/810>
- 8) http://en.wikipedia.org/wiki/Delta-sigma_modulation
- 9) <http://www.beis.de/Elektronik/DeltaSigma/DeltaSigma.html>
- 10) http://www.allaboutcircuits.com/vol_4/chpt_13/9.html
- 11) http://en.wikipedia.org/wiki/Integrating_ADC